

BÁSNĚ
od roku 1833

PŘÍPIS BÁSNÍ

Až zařva český lev
na nepřátely vstane,
až prápor vzhůru vzplane,
má jemu budiž krev;

• však dokud lva spí hněv,
větřík jen lehko vane,
ne echo troubou zvané,
můj jemu zni jen zpěv.

BALÁDA

Pokraj skály jinoch sedí,
v jeho rukou harfa dřímá; –
prvním jitem v dálku hledí; –
vyskočí i takto hřímá:

5 „Pohřbi harfu, hloubi černá,
pevný meč mi v pravou ruku,
vzhůru za mnou, mládež věrná,
skončíme ať vlasti muku!!!“ –

10 Letí harfa mezi skály,
posledně zavzdechne sobě,
„Dobrou noc!“ zdól strůny vály,
na svého co pěvce hrobě.

15 „Bílá horo! Bílá horo!
odstři příkrov, jenž tě kryje,
jítro tvé již svítá skoro,
naše krev tvou vinu smýje!

20 Sněžka zdvíhá čelo jasné,
Krákonošů lampa plane! –
Krvavé až zoře zhasne,
zlaté Čechů slunce vstane!!!“

V okruh vlasti zavzní plesy,
hučí jitem řeky vzdmuté,
české zavzní vkolo lesy,
i za lesy zvony duté. –

MNÍCH

I

Na Bernardu klášter dřímá,
pusté ticho dvůr objímá;
mníchové spí pevný sen,
Góra ze všech nespí jen. –
5 Kroj i řeč cizince jeví,
odkud přišel, žádný neví;
při okénku nízkém sedí,
ztuhlým okem v dálku hledí. –
Zimní noci roucho kryje
10 sněžné hory Helvécie;
dolu horou, vzhůr po hoře,
všude bílo, – sněžné moře, –
nade sněhy tváří bledou
mrká Lúna mlhou šedou;
15 šero, pusto, mrtvo kolem,
psi jen bloudí horou, dolem. –
Každou noc cizinec sedí,
ztuhlým okem v dálku hledí, –
ducha stíní mu mhy husté
20 jako venku hory pusté;
oko jeho hrůzu jeví. –
Proč tak sedí? – Žádný neví.

II

Znovu noc plášť rozstře černý,
mníchové spí pevný sen;
25 rytíř Góra nespí jen. –

Však i panoš nespí věrný.
Nízkým oknem tamo hledí,
rytíř jeho sám kde sedí.
Zimní noci roucho kryje
30 sněžné hory Helvécie.
Dolu horou, vzhůr po hoře,
všude bílo, – sněžné moře, –
nade sněhy tváří bledou
mrká Lúna mlhou šedou;
35 šero, pusto, mrtvo kolem,
psi jen bloudí horou, dolem.
Víc a víc se Lúna níží,
strašněji noc zemi tíží.
Zvonky znějí – psové vyjou, –
40 sklesla půlnoc – zvony bijou.
Slyš, jak strašné vykřiknutí,
jak jej hrůza z hrdla nutí;
ještě jednou – ticho všude.
Řinklo okno – co to bude? –
45 Volá panoš – mníši běží,
klášterem se světlo míhá. –
Po chodbách se křik rozlívá,
bez sebe že Góra leží.

III

Věrný panoš k rytířovi spěje,
50 nad nímž mdloba peruť rozprostírá;
zmrtvělého panoš podepírá,
vřelé slzy po ruce mu leje,
studený mu s čela pot utírá,
i tvář zbledlou vřelou slzou meje;
55 ztmělé rytíř oči otevírá,

po celém se těle hrůzou chvěje,
oko mdle i upřeně se stkvěje,
jak by temnost kolem byla čirá;
zнову klesá i znovu umírá;
60 i zas znovu opět pookřeje.
Panoš pláče i panoš se směje,
obživlého pána kdy uzírá,
i tvář svoji v lůno jeho kreje.

S hradních věží dutě zvony znějí,
 65 mutně tichým hradem mníši pějí;
 smutek jako oblak hrad objímá,
 Róna, paní hradu, v rakvi dřímá.
 „Dobrou noc jí.“ Však jest první den,
 žely její co ukončil sen;
 70 neb kdykoliv nad porostlou strání
 vzešel měsíc, slýchal její lkání;
 a kdykoliv za jitra slunce plálo,
 v růžové již vše se záři smálo:
 ještě oko její slze lilo;
 75 jí ni slunce zrak neosušilo.
 V kobce tiché, černě obestřené,
 jako by ní rozestřel se mrak,
 dléla ona; uplakaný zrak
 upřený na obrazu milené
 80 dcery své za celý den jest měla;
 jak by věčně ji jen zřítí chtěla.
 Uplynula mnohá jsou již léta,
 co to děvče v mladosti ružené,
 krásné jako jitro uzarděné,
 85 z hradu ušlo do šírého světa,
 hněvem otce, praví lid, puzené; –
 pak i on sám ujel z hradu svého,
 zahrán v dálku od svědomí zlého. –
 Odjel Hron. – Kam? – Posuď žádný neví, –
 90 aniž zdá se, že by přišel více;
 protož Róny žel víc neuleví,
 léč až v smrti zblednou její líce. –

Teď však zbledly; ztichlo lkání její,
 mutně jenom hradem mníši pějí,
 95 pozustálých pláč zní smutně jen,
 Róny žely tichý skončil sen.
 Pode hrádní kaplí, ve tmě pouhé
 leží místo tiché, bez jitra svítání,
 kde ve zdání, či snad beze zdání –
 100 spí pánové hradu v noci dlouhé;
 sedum sloupů do půlkola stojí;
 kol a kolem železná je mříže
 v obejmutí věčném k sobě víže;
 nahoře je vlastní rámě pojí; –
 105 v středu dolu visí sponka dlouhá,
 na ní lampa, v ní světlo nejasné
 div že hoří – plápolá i hasne;
 i zas doutná; – jemu se jen rouhá
 čírá tma, jenž se vkol hrobky vije; –
 110 časem prchnouc, vpolou odekryje
 všecky hrůzy místa tak pustého;
 časem vše zas do roucha hustého
 šerých nocí svírá; – až se srdce leká,
 kdy pomyslí, ta že tma jej čeká.
 115 Mezi sloupy uprostřed té mříže
 hledí Christa s vysokého kříže
 světlem mdlým jen vpolou ozářený
 truchlorouškou obličej zastřený.
 A při sloupu každém ozbrojená
 120 stojí socha zde zesnulých pánů
 s mečem v pěsti, jak by ta postava zděná
 tělesné chtěla hlídati schránu.
 Skučí větřík škulinami stěny
 pustopusté hrobky mrtvým šerem,

125 zemřelých jako dech zatajený
 dlouhým po přilbicích hraje perem; -
 by se prodral slunce blesk tam zlatý
 ozáření chtěje krásnou mocí
 130 rakví lůno, v hrůzy tyto spjatý
 stane se jen pustou zase nocí.
 Světlem bledým
 lampy ozářená
 stojí rakev, v které Róna sní,
 mníchem šedým
 135 prosba pronešená
 srdečné co lkání hrobkou zní:
 „Pane, dej, ať navždy nezahynu,
 Pane, promiň v soudu tvém mou vinu;
 dej, ať vbrzku hrůzná noc mi přejde,
 140 jitro zlaté nade hroby vzejde!“
 „Pane, promiň v soudu tvém mou vinu,
 Pane, dej, ať navždy nezahynu;
 dej, ať vbrzku hrůzná noc mi přejde,
 jitro zlaté nade hroby vzejde!“
 145 za ním v sboru všickni mníši pějí. -
 Hlasy jejich jako lkání znějí,
 než zvuk tento vkol o rakve duté,
 rozhostěné v hrobce vyklenuté,
 kde předkové, hradu páni dlejí,
 150 z níchž ni prach již neúí, obražený
 zachechtá se co smích zatajený. -
 Ticho opět. - Slyš, vtom koně ržání
 i podkovy hlásné klopotání
 přes nádvoří v uši mníchů bije,
 155 i zazvučí hlas radostný v lkání:
 „Pán se vrátil!“ - „Pán ať žije!!“

Na oři Hron zasmušilý sedí,
kolem něho všecko tíše stálo.
Nepromluviv kolem sebe hledí,
160 všecko se mu snad tak cizé zdálo?
Okna hradu naň co zraky zřely
umrtvené, jak by se ho chtěly
zeptati, kde sám tak dlouho bloudil.
Stíny stromů tajemně se chvěly,
165 jak by každý nad příchozím soudil.
A on stojí, – mlčí – vkol se dívá,
ňadra se mu v tajném zdvíhnou stesku,
neb se bledá divně tvář usmívá;
ztmělé zraky v strašném mrknou blesku.
170 Skočí s koně; – kolo užasnuté
ustoupí, ptá se, co rytíř ráčí?
Ten pak sklopiv oko nepohnuté
vrhne uzdu a v hrad zpustlý kráčí.

175 Splynula tichá noc, podletní vítr vál,
 velebný Vyšehrad v papršku Lúny stál,
 od zdí od sesutých i od skal kolmých stín
 stopil se hluboko v Vltavy temný klín.
 Dvanáctá odbila, poslední mroucí zvuk
 mísil se v ječící stříbrné vlny hluk
 180 i z blízké hospody v znějící hlásně smích. –
 V bílý plášť zahalen pod skálou stojí mních; –
 velebná postava. – Vybledlou jeho tvář
 strašnější činila sinavá Lúny zář;
 šedý vlas přes jeho zmrtvělý visí zrak,
 185 tak kryje jizlivý zdoutnalé hvězdy mrak;
 i strašně po skále jakkoli vichr lkál,
 ticho, však strašněji šedivý mních se smál.
 Vtom temnou nocí zvuk stříbrný harfy zněl,
 i smutný dívky hlas mutnou si píseň pěl:

190 „Vítr, chladný vítr věje
 skrze hvozdy husté,
 svadlým listem hustě seje
 přes strniště pusté.

195 Smutně kposledu v křovině
 kukačka kukala,
 smutněji však na rovině
 dívka zaplakala.

Věnc krásný jsem ztratila,
 těžko bez něj býti,

bouře růže odšatila,
nelze jiný víti.

Aj tam na mé sestry hrobě
ještě vlají stíny,
tamo půjdu, spletu sobě
věnec z rozmarýny.“

Umlkla; sladký zvuk harfy krajinou hrál,
strašný jak nešťastné osud by dívky lkál;
s ním spolu utichl z hospody hlásný smích,
mnohem však strašněji šedivý smál se mních:
„Není již pláče dost za celý jasný den,
ještě i lkání to zapláší noční sen,
i tam těch pláší smích, jenž tak již řídký host,
z hrdla jej vynutí jediná zoufalost;
neb člověk, největší jestli ho tiskne hřích,
z vlastního trápení ještě si ztropí smích.“
Vtom harfa zazvučí, slyšeti těžký pád;
zvučela posledně, nezavzní vícekrát; –
vlna se urovná, nenechá žádných stop,
harfu i hlas skryje jediný mokrý hrob.
Plačící Lůna se stopila v mraků klín,
i ztměla šírou zem oblaků hustých moc,
odcházel šedý mních po skále v pustou noc,
co v hrobku s půlnocí bere se hrůzný stín.
I vzešel jasný den, i zašel zlatý den,
i znovu s půlnocí trudný se vrátil sen,
i dutý řeky hluk i vichr opět lkál,
šedivý též i mních pod skálou v noc se smál;
i každou přišel noc; – až jednou v ranní čas
na tváři dlí mu smích, – než žádný v hrdle hlas; –
i byl to hrůzný smích, přimrzlý v tváři smích,
jako by smrti se ještě smál mrtvý mních. – – –

Krásný večer splynul nad Vltavu,
 svaté ticho kol se rozprostřelo,
 papršlek, v němž ručně vše se stkvělo,
 235 věnčil ještě Vyšehradu hlavu.
 Tichá řeko, stříbrné tvé lkání
 v májový mne uvábilo sen:
 ani noc to ani jasný den,
 co mne chová; vůkol vše jen zdání;
 240 aniž vím, co mne v tvé lůno táhne,
 tuším, tam že najdu, co mi schází;
 ucho mé tvůj hlas slýchati práhne
 a přec řeč tvá cizou mi přichází. –
 Kde jest Góra? kde jest mních? – kam zašli?
 245 Kryje hrob je? – či svůj domov našli?
 Či neměli v světě domov žádný? –
 Jen u víře dal jej rozum zrádný? –

TĚŽKOMYSLNOST

Buďte zdraví, vlasti modré hory!
Vltavo, buď zdráva v stínech svých!
Ty dědino, jejíž temné bory
hučely v můj dětský pláč i smích! –
5 V smích můj pravím? – Ten kdy uslyšely? –
Vesele můj zřídka planul zrak! –
Jinošství však kdy mne mého zřely
brány, jal mne navždy želů mrak!

Časně jsi mi zpustl, snů mých ráji,
10 pouhý mládcí zastaviv jen svět!
Jednou lze jen věnce víti v máji,
jednou plane, a již nikdy, květ.
To jest, co mi o žítí se snilo? –
To sliboval dětinský můj věk? –
15 Po tém oko touhy slze lilo? –
Krásná víro! Tys jediný vděk! –

A proč teskním? – že nevzešlo kvítí,
jaké čárny předvodil mi sen? –
Jaké ve snách zkvětlo živobytí,
20 to jestoty neuhlídá den! –
„Otři zraky!“ vešken lid mi praví,
„vidíš hroby? – Mníš, že mrtví spí
beze snů? – Ne! – Jiný svět je baví,
znovu oni jitro svoje sní!“

25 Tíší mrtví? – ! – Ty že znovu žijí? –
Znovu žijí? – – Vlastní vůlí svou? –
Či nuceně žily jejich bijí? –

Krásný večer splynul nad Vltavu,
 svaté ticho kol se rozprostřelo,
 papršlek, v němž ručně vše se stkvělo,
 235 věncil ještě Vyšehradu hlavu.
 Tichá řeko, stříbrné tvé lkání
 v májový mne uvábilo sen:
 ani noc to ani jasný den,
 co mne chová; vůkol vše jen zdání;
 240 aniž vím, co mne v tvé lůno táhne,
 tuším, tam že najdu, co mi schází;
 ucho mé tvůj hlas slýchati práhne
 a přec řeč tvá cizou mi přichází. –
 Kde jest Góra? kde jest mních? – kam zašli?
 245 Kryje hrob je? – či svůj domov našli?
 Či neměli v světě domov žádný? –
 Jen u víře dal jej rozum zrádný? –

TĚŽKOMYSLNOST

Buďte zdravý, vlasti modré hory!
Vltavo, buď zdráva v stínech svých!
Ty dědino, jejíž temné bory
hučely v můj dětský pláč i smích! –
5 V smích můj pravím? – Ten kdy uslyšely? –
Vesle můj zřídka planul zrak! –
Jinošství však kdy mne mého zřely
brány, jal mne navždy želů mrak!

Časně jsi mi zpustl, snů mých ráji,
10 pouhý mládci zustaviv jen svět!
Jednou lze jen věnce vítí v máji,
jednou plane, a již nikdy, květ.
To jest, co mi o žítí se snilo? –
To sliboval dětinský můj věk? –
15 Po tém oko touhy slze lilo? –
Krásná víro! Tys jediný vděk! –

A proč teskním? – že nevzešlo kvítí,
jaké čárny předvodil mi sen? –
Jaké ve snách zkvětlo živobytí,
20 to jestoty neuhlídá den! –
„O tři zraky!“ vešken lid mi praví,
„vidíš hroby? – Mníš, že mrtví spí
beze snů? – Ne! – Jiný svět je baví,
znovu oni jitro svoje sní!“

25 Tíší mrtví? – ! – Ty že znovu žijí? –
Znovu žijí? – – Vlastní vůlí svou? –
Či nuceně žily jejich bijí? –

90 Proti vůli v nové sny zas jdou? – –
Za hroby mám znovu mladost sníti? –
Aby znovu její prchl stín? –
Ó by mohl navždy hrob mě krýti! –
Věčné nic! v tvůj já se vrhu klín.

BUDOUCÍ VLASTĚ

„Slyš, páže můj! proč smuten stojíš? –
Slyš, páže můj! – sem blíže pojd! –
Snad že se vlny mořské bojíš? –
Ó neboj se, pevná jest loď! –
5 Slyš, páže můj! – darmo volání; –
on neslyší! – Co znamená
ta touha tvá, to tvoje lkání?“ –
„Tam za mlhou snad vlast je má!

Ó patř! ó hled!! co z moře klínu
10 v požár večerní vystoupá,
polou to leží v mlhy stínu,
půl to chová vlna skoupá.
Ó pane, hled, v poslední záři
jak zlatě soumrakem to hrá,
15 ó jistě vlasti hledím v tváři,
ó jistě, jistě vlast to má!“

„Ó páže můj, nechtěj tam zřítí!
Darmo radostný budíš cit! –
Co pravíš vlastí tvojí býti,
20 jest jenom Lůny chladný svit;
až vzhůru se nad moře zvedne,
až poslední dne zhasne zář,
obličej její touhou zbledne,
jakou i tvoje zbledla tvář! – –

25 Slyš, páže můj! – Kroky měsíce
jsou daleko, vpůl přešla noc! –
Proč rosí slza tvoje líce? –

Jakého želu zas tě moc,
mé dítě, moří?“ „Hleď, ó pane!
30 sotva to oko rozezná,
co v bledé Lúny záři plane;
ó jistě, jistě vlast to má!“

„Čí jazyk tobě řečí zrádnou
lhal vlast, kterou teď hledá zrak? –
35 Ty nemáš, chlapče, vlast nižádnou!
Co tam zveš vlastní, jest jen mrak.
A proto slyš! ó slyš, pojď spáti,
než líce zjitra zbarví den;
snad že se ve snách budeš smáti
40 vstříc vlasti své; sen jako sen!“

Poslechnul páže, odšel spáti.
Ještě nepřešel noci sún,
pán vloží, pokoj chtě mu dáti,
jej v lůžko chladné, v moře klín.
45 A nad ním jitro, večer vzplane,
již však nezbarví jeho líc; –
on věčně, věčně nepovstane; –
že hledal vlast svou, neví víc.

UMÍRAJÍCÍ

Krásně, slunce zlaté, ty zacházíš,
pouť svou denní již dokonáváš; –
poslední v zelené luhy házíš
blesky zlaté, dobrou noc dáváš
5 háji, lesům kol; v zraky též mé
posledně již padá světlo tvé.

Dobrou noc též já ti poslední
dávám, neuzřím víc blesku tvého;
až noc prchne, až se rozední,
10 zbarví záře kříž jen hrobu mého; –
za hory až slunce zase zajde,
o mně Seléna již pověsti nenajde.

Jak kdy poutník z vlasti pryč se ubírá,
ještě jednou vůkol sebe vzhledne,
15 tesknost jemu prsa bolně sevírá,
líce litostí a láskou zbledne,
nezdá nikdy se mu krásnější
jeho vlast, a nikde slunce jasnější:

pode mnou tak ačkoli hrob zívá,
20 síla poslední ve mně umírá,
v svět má duše ouzkostně se dívá,
duch ve náruč vlast ještě sevírá;
i ač poslední strach prsa ouží,
jednou ještě v svět duch touží;
25 však již darmo a darmo se souží. –

UMÍRAJÍCÍ

Krásné slunce, zlatě zacházíš,
skvěle pouť denní svou dokonáváš,
poslední blesky kolkolem házíš,
zeleným luhům „dobrou noc!“ dáváš.
5 Stromy a květy v tvé záři se skvějí,
háje a louky v tvém dechu se chvějí.

Nuž, dobrou noc i já ti poslední
dávám – neuzřím světla už tvého,
až prchne noc a se rozední,
10 zář zbarví tvá – jen kříž hrobu mého,
a za hory slunce až opět zajde,
již Lúna o mně pověsti nenajde!

Jako poutník z vlasti když se ubírá,
ještě jednou kol se ohlédne,
15 těžký bol mu prsa svírá,
oko vlhne – tvář mu zbledne –
nebyloť ve vlasti nikdy tak krásně –
nesvítiloť nikdy slunce tak jasně! –

20 tak – černý ač hrob pode mnou zívá
a zápach mi vane z hřbitovných houští:
v svět se má duše ouzkostně dívá
a vlast pozemskou neráda opouští!
Posledním strachem prsa se ouží,
25 duch ještě jednou po světě zatouží,
však už nadarmo, darmo se souží! –

V CHRÁMU

Půlnoční vstal měsíc nade Pražský chrám,
smutný v pustém chrámu já jen stojím sám;
a bleďa měsíce slzí plný svit
ve mých jenom nádrech trudný budí cit.

5 Či ostatních? Ne! - svit jeho či stín
nepronikne rakví ni hrobový klín!
Nezaplaší noc a nezaplaší sen;
a nevzbudí bouřní mrtvým srdcím den,

10 jen po sochách hrobky barví mrtvá zář
korunu nevěrnou i kamennou tvář;
míhá se po lících neprobuzených
co utichlý pláč, ba co lehounký smích.

Při každého nohou kamenný spí lev
co umdlelá síla i ukrotlý hněv.
15 Slávy zašlé stín i půlnočný strach
obletuje otců mých zlehčený prach.

Nešťastného syna však praviceť mdlá,
síla ust jeho jen skřípění má.

ZPĚV LOVECKÝ

(*Trouby*)

Sbor Hurah! hurah! hurah!

(*Echo*)

Tak vesele jasný uvítán buď den,
jenž modrém se na nebi zdvíhá,
ven ze dvoru temna, u prostoře jen
5 tam veselo nám; jen ze dvoru ven,
a hlučno ať zpěv se rozlívá;
by hluboký přírody zaplašil sen.
Hurah! hurah! hurah! –

Kvartet piano Hluboký mrtvého lovce je sen,
10 jej nevzbudí k honbě již veselý den,
cresc. teď živi, teď k honbě, teď veselo jen.

Sbor Hurah! hurah! hurah!

(*Echo*) hurah! –

Viz zelený jak se na lovce tam bor
15 tak vábně a radostně dívá,
již od zpěvu každý se probudil tvor,
i ozvěna hlasně od dalekých hor
co daleký zpěv se ozývá;
ji probudil ze sna náš lovecký sbor.
20 Hurah! hurah! hurah!

Ba milý je život a milý je bor,
je nerad opouští uhoněný tvor,
my živi, my k honbě, my lovci jsme hor!
Hurah! hurah! hurah!

25

Již v prostoře, v dálce za námi je ves,
náš sbor se již lesem prodírá,
viz jelen! tu rána na ránu a ples,
zvěř prchá, léč raněnou dohonil pes
a lapený jelen umírá,
a vesele, hlučně se rozléhá les:
Hurah! hurah! hurah!

30

Již padl a neslyší vrahů svých ples,
víc nikdy svůj rodný již neuzří les,
nám kořist, nám veselá honba je dnes.
Hurah, hurah, hurah!

35